

میزان تحقق ویژگی‌های مدرسه صالح از دیدگاه معلمان دوره ابتدایی شهر بیرجند

حسین شکوهی فرد^{۱*}، فائزه سورگی^۲، زهرا محمدی^۳، عصمت محمدزاده^۴

hshokohi@birjand.ac.ir

^۱ استادیار علوم تربیتی دانشگاه بیرجند

fsoorgi@birjand.ac.ir

^۲ دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه ریزی درسی، دانشگاه بیرجند

Mohammadizahra7374@gmail.com

^۳ دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه ریزی درسی، دانشگاه بیرجند

Es.mohammadzadeh1373@gmail.com

^۴ دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه ریزی درسی، دانشگاه بیرجند

چکیده

مدرسه صالح، مدرسه‌ای است که تحقق حیات طیبه و رسیدن به جامعه صالح در گروه رسیدن به آن است که در سند تحول بنیادین ویژگی‌های این مدرسه برشمرده شده است. این پژوهش با هدف بررسی ویژگی‌های مدرسه صالح از دیدگاه معلمان دوره ابتدایی شهر بیرجند صورت گرفته است. روش پژوهش کاربردی و از نوع توصیفی-پیمایشی می‌باشد. جامعه آماری شامل کلیه آموزگاران مقطع ابتدایی شهر بیرجند در سال تحصیلی ۹۶-۹۷ است که با شیوه‌ی نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای نسبتی و بر اساس جدول مورگان تعداد ۳۱۸ معلم به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند. برای جمع‌آوری اطلاعات، از پرسشنامه و برای تجزیه و تحلیل از آزمون فریدمن و آزمون t استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان داد نتایج نشان داد از دیدگاه معلمان دوره ابتدایی شهر بیرجند، میزان تحقق تمامی ویژگی‌های مدرسه صالح بالاتر از حد متوسط است و آزمون فریدمن نشان داد که تفاوت معناداری در میانگین رتبه‌های ویژگی‌های مدرسه صالح وجود دارد. از دیدگاه معلمان، توجه به مولفه مشارکت و تعاون، رابطه احسان و عدالت، متناسب سازی، ساده سازی، پالایش و انعطاف پذیری، به ترتیب از بیشترین به کمترین، در مدارس مورد توجه قرار گرفته است.

واژه‌های کلیدی: مدرسه صالح، سند تحول بنیادین، ابتدایی، معلم

نظام نوین تربیتی در جمهوری اسلامی ایران، طی مراحل بنیان‌گذاری و گسترش و تحول، مبتنی بر مبانی نظری مشخص و مدونی نبوده و این موضوع از جمله مسائل مهم این نظام در کشور بوده است. این مسئله بنیادین، مانعی در برابر بهره‌مندی از دستاوردهای معتبر علمی با نظام فکری و ارزشی معتبر و مقبول در جامعه اسلامی ایران و سازگاری با خصوصیات فرهنگی، اجتماعی و بومی کشور بوده و خودنمایی این ناهمخوانی مذکور، پس از پیروزی انقلاب اسلامی افزون‌تر شد (مبانی نظری سند تحول بنیادین، 1390).

نظام آموزش و پرورش پس از پیروزی انقلاب اسلامی علی‌رغم فعالیت‌های اصلاحی و تلاش در جهت بهبود اجزا و عناصر، به دلیل عدم ابتناء بر فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی، کارکرد مورد انتظار را بروز نداده به گونه‌ای که نتوانست تربیت‌یافتگانی در تراز جمهوری اسلامی ایران پرورش دهد (همان). نظام آموزشی وقت، نظامی وارداتی بود به همین دلیل بسیاری از چالش‌ها و کاستی‌ها و مسائلی که آموزش و پرورش با آن مواجه بود، ریشه در مبانی نظری نظام تربیتی داشت، زیرا این مبانی با اعتقادات، باورها و انتظارات و فرهنگ جامعه همخوانی نداشت (محمدی و همکاران، 1392).

علاوه بر عدم وجود مبانی فلسفه تربیت اسلامی، حرکت شتابان و تحولات سریع اجتماعی نظام تربیتی عصر حاضر و بیانات مقام معظم رهبری، ضرورت تحولی بنیادین در نظام آموزش و پرورش را بیش‌ازپیش نمایان می‌کرد. به همین منظور، طی سال‌های 84 تا 89 در راستای تحقق اهداف، سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، نوشته شد و در قانون پنجم توسعه کشور (کماکان، 1390 نقل در حاجی بابایی، 1391) به دولت اجازه داده شده است تا برنامه تحول بنیادین در نظام آموزش و پرورش را در کشور اعمال نماید.

این برنامه بر اساس ارزش‌های برگرفته‌شده از قرآن کریم و سنت پیامبر اکرم (ص) و اهل‌بیت (ع)، اسناد بالادستی از قبیل قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، رهنمودهای رهبر کبیر انقلاب حضرت امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری، سند چشم‌انداز بیست‌ساله، نقشه جامع علمی کشور و سیاست‌های کلی تحول نظام آموزشی تهیه و تدوین گردیده است (حاجی بابایی، 1391).

بر اساس سند ملی آموزش و پرورش که در جهت ارتقا جایگاه جمهوری اسلامی ایران و تحول در آموزش و پرورش نوشته شده است، انتظار می‌رود پیشرفت کشور در افق 1404 در زمینه تربیتی به میزانی باشد که نائل به کسب رتبه نخست منطقه و جهان اسلام و ارتقا فزاینده در سطح جهانی شویم (سند تحول بنیادین آموزش و پرورش). تحقق این هدف عالی آموزش و پرورش در گرو داشتن مدیر، معلمان و مدارس واجد ویژگی‌های خاص است.

مدرسه مکانی امن و غنی شده از برنامه‌های آموزشی و پرورشی برای همه دانش‌آموزان است که نقش ارتقای دانش و مهارت دانش‌آموزان و ایجاد آمادگی در آنان متناسب با انتظارات حال و آینده جامعه است. مدارس امروزی در فکر تغییری بنیادی برای پاسخگویی به نیازهای جدید دانش‌آموزان قرن 21 برآمده و این امر ضرورت تجدید نظر جدی در یاددهی-یادگیری، آموزش، محیط، فناوری، تجهیزات، امانات و ... را بیش از پیش نمایان ساخته است. این ضرورت‌ها باعث شده که مدارس از حالت سنتی خارج و به مدرسی که نیاز قرن است، یعنی مدارس برتر تغییر کنند (ایمانی و محمدی، 1391).

با مدارس سنتی نمی‌توان دانش‌آموزان را برای زندگی آینده آماده نمود و در نتیجه برای رسیدن به دانش‌آموختگان دانا و توانا و متعهد، نه تنها نیازمند تحول در تمامی عرصه‌های تعلیم و تربیت بوده، بلکه مفهوم مدرسه نیز نیازمند بازتعریف و تحول اساسی است (حاجی بابایی، 1391). در سند تحول بنیادین، مدرسه برتر، تحت عنوان "مدرسه صالح" معرفی شده و برای آن هفت ویژگی در نظر گرفته است. این ویژگی‌ها بدین شرح اند:

- 1- ساده سازی: نخستین ویژگی مدرسه صالح به این امر اشاره دارد که تجارب و محیط مدرسه به شکل ساده و غیر تصنعی متناسب با شرایط رشد متربیان و ناظر به چالش‌ها و مسائل واقعی زندگی آنان باشد.
 - 2- پالایش: با نظر به حساس بودن جریان رشد متربیان، مراقبت دائم از نتایج ناخوشایند برخی از تجربیات محیط مدرسه ضرورت می‌یابد، لذا مدرسه باید محیطی امن و حمایت‌گر از دو حیث جسمانی و روانی برای متربیان فراهم کند.
 - 3- متناسب سازی: تجربیات مدرسه باید در ابعاد مدیریت، مربیان، فضا و تجهیزات متناسب با شرایط رشدی متربیان باشد.
 - 4- تعادل: این ویژگی به توجه همه جانبه و یکپارچه به ویژگی‌های انسانی در تمام ابعاد و نه صرفاً در بعد عقلانی اشاره دارد. همچنین بر این اساس مدرسه می‌بایست عهده دار انتقال دانش بشری، مهارت‌های پژوهشی، مهارت‌های عملی، ارزش‌ها و گنجینه معارف بشری به متربیان می‌باشد.
 - 5- انعطاف پذیری: نظام مدرسه باید با توجه به اصول کثرت‌گرایی و تفاوت‌های فردی ساز و کار خود را به گونه‌ای منعطف سازد تا زمینه تعالی متربیان فراهم گردد و بدین سبب سازگاری مدرسه با شرایط متنوع زندگی متربیان را میسر سازد. همچنین بر اساس این ویژگی به دلیل نیازهای متنوع متربیان، تنوع مدارس در شرایط خاص ضرورت می‌یابد. علاوه بر تنوع مدارس، کارکردهای متنوع تربیتی مانند ظرفیت‌های فضای مجازی، باید توسط هر مدرسه و تحت مدیریت مدرسه فراهم گردد. مدرسه صالح ترکیبی از فضا و مکان است. در فضای مجازی تعامل دو طرفه میان مربی و متربی وجود ندارد. پس باید مکان نیز مورد توجه قرار گیرد که این امر تنها در محیط مدرسه اتفاق می‌افتد.
 - 6- رابطه احسان و عدالت: این ویژگی که از اهداف بعثت انبیاست زمینه ساز تربیت افراد محسن و عادل و لازمه تحقق حیات طیبه در جامعه صالح است و نبود آن موجب عقب ماندگی فکری و فرهنگی و ناتوانی و تکیه بر دیگران می‌شود. وجود این ویژگی در مدرسه صالح، فضایی احترام برانگیز و شوق‌آور برای کسب شایستگی‌ها فراهم می‌کند.
 - 7- مشارکت و تعاون: تولد و رشد انسان در جامعه، لزوم اجتماعی بودن تربیت را ایجاب می‌کند؛ لذا محیط تربیتی مدرسه صالح باید آکنده از فضای رفاقت و تعامل سازنده با دیگران و رقابت هر فرد با خودش باشد. بنیاد مدرسه صالح، در راستای زمینه سازی امور خیر است و همکاری در انجام خیرات اساساً بر تمامی ساز و کارهای مدرسه صالح حاکم است که در دو بعد بیرونی و درونی نمود می‌یابد. بعد درونی همکاری، میان مربیان، متربیان و اولیا و بعد بیرونی با مشارکت مدارس همجوار و نهادهای محلی انجام می‌شود. در این میان نقش خانواده به مثابه یکی از ارکان تربیت حائز اهمیت است.
- پژوهش‌های صورت گرفته در خصوص مدرسه صالح از نوع پژوهش‌های کتاب‌خانه‌ای بوده و به ارائه مدل مفهومی از مدرسه با شاخص‌ها و مولفه‌های مبتنی بر نقشه جامع علمی کشور و سند تحول بنیادین آموزش و پرورش پرداخته‌اند که این مدرسه را زمینه ساز تحقق مراتب حیات طیبه در دانش‌آموزان و یاری‌کننده کشور در دستیابی به رتبه نخست در منطقه و جهان اسلام معرفی کرده است (حاجی بابایی، 1391). همچنین به عنوان مدرسه کانون تربیت محلی و محیط یادگیری شناخته شده است که این محل باید واجد ویژگی‌های مدرسه صالح باشد تا با اهداف تعیین شده نایل شوند (خاوری و همکاران، 1395).

با توجه به این امر که در کنار خانواده صالح، بقا و توسعه جامعه صالح به وجود مدرسه صالح نیز وابسته است (مبانی نظری سند تحول بنیادین، 1390، ص 288) و با نظر به اهمیت برخوردار بودن مدارس از ویژگی های مدرسه صالح برای دستیابی به اهداف سند تحول بنیادین، لزوم بررسی میزان تحقق این ویژگی ها در مدارس حاضر ضرورت می یابد. پژوهش حاضر به بررسی میزان تحقق ویژگی های مدرسه صالح از دیدگاه آموزگاران دوره ابتدایی در شهر بیرجند پرداخته است.

سوالات تحقیق

1. از دیدگاه معلمان چه میزان از ابعاد مدرسه صالح تحقق یافته است؟
2. از دیدگاه معلمان چه میزان از مولفه ها در بعد رابطه احسان و عدالت تحقق یافته است؟
3. از دیدگاه معلمان چه میزان از مولفه ها در بعد ساده سازی تحقق یافته است؟
4. از دیدگاه معلمان چه میزان از مولفه ها در بعد مشارکت و تعاون تحقق یافته است؟
5. از دیدگاه معلمان چه میزان از مولفه ها در بعد انعطاف پذیری تحقق یافته است؟
6. از دیدگاه معلمان چه میزان از مولفه ها در بعد متناسب سازی تحقق یافته است؟
7. از دیدگاه معلمان چه میزان از مولفه ها در بعد پالایش تحقق یافته است؟
8. از دیدگاه معلمان چه میزان از مولفه ها در بعد تعادل تحقق یافته است؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر کاربردی و از نوع توصیفی-پیمایشی می باشد. جامعه آماری در این پژوهش، کلیه آموزگاران مقطع ابتدایی شهر بیرجند در سال تحصیلی 96-97 است که با شیوه ی نمونه گیری تصادفی طبقه ای نسبتی و بر اساس جدول مورگان تعداد 318 معلم به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند. ابزار جمع آوری اطلاعات، پرسشنامه می باشد. پرسشنامه بر اساس پژوهش عسگری و همکاران (1395) شامل 50 گویه که در هفت بعد شامل ساده سازی، پالایش، متناسب سازی، تعادل، انعطاف پذیری، رابطه احسان و عدالت و مشارکت و تعاون و در قالب درجه بندی لیکرت و به صورت شش درجه ای طیف کاملاً مخالفم (1) تا کاملاً موافقم (6) تنظیم شده است. روایی صوری و محتوایی پرسشنامه مذکور علاوه بر تایید در مقاله عسگری و همکاران (1395)، به تایید 3 تن از اساتید حوزه علوم تربیتی نیز رسیده است همچنین در این پژوهش روایی سازه 0/927 گزارش شده است. ضریب پایایی پرسشنامه به روش آلفای کرانباخ 0.91 محاسبه شده است. داده های جمع آوری شده از طریق پرسشنامه با استفاده از نرم افزار آماری spss16 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته ها

از 318 معلم مورد مطالعه، 119 نفر (37/4٪) مرد و 199 نفر (62/6٪) زن بودند. بیشتر معلمان مورد مطالعه دارای تحصیلات لیسانس (73/6٪) و سابقه خدمت بیشتر از 20 سال (57/5٪) بود. (جدول 1)

جدول 1: توزیع فراوانی و درصد معلمان مورد مطالعه بر حسب مشخصات جمعیت شناختی

متغیر	فراوانی	درصد
جنس	مرد	119
	زن	199
تحصیلات	فوق دیپلم	8
	لیسانس	234
	فوق لیسانس و بالاتر	76
سابقه خدمت	10 سال و کمتر	75
	11-20 سال	60
	بیشتر از 20 سال	183

جدول 2: مقایسه میانگین نمره دیدگاه معلمان مورد مطالعه در خصوص میزان تحقق ویژگی‌های مدرسه صالح با میانگین نمره نظری (3/5)

ابعاد	میانگین	انحراف استاندارد	اختلاف میانگین	t	df	p	میانگین رتبه
رابطه احسان و عدالت	4/37	0/94	0/87	16/56	317	<0/001	4/41
ساده‌سازی	4/23	0/95	0/73	13/68	317	<0/001	3/81
مشارکت و تعاون	4/50	0/89	0/99	19/94	317	<0/001	4/78
انعطاف‌پذیری	4/03	1/04	0/53	9/07	317	<0/001	3/08
متناسب‌سازی	4/27	0/89	0/77	15/53	317	<0/001	3/95
پالایش	4/11	0/86	0/61	12/63	317	<0/001	3/28
تعادل	4/47	0/95	0/97	18/19	317	<0/001	4/69

نتایج نشان داد که میانگین نمره دیدگاه معلمان مورد مطالعه در خصوص میزان تحقق ویژگی‌های مدرسه صالح از میانگین نمره نظری (3/5) به طور معنی‌داری بیشتر می‌باشد ($p < 0/001$). همچنین مقدار t مشاهده شده از مقدار بحرانی جدول در سطح خطای 0/05 بیشتر است. بنابراین از دیدگاه معلمان مورد مطالعه، میزان تحقق ویژگی‌های مدرسه صالح بالاتر از حد متوسط است.

ویژگی‌های مشارکت و تعاون (4/78)، تعادل (4/69) و رابطه احسان و عدالت (4/41) به ترتیب بالاترین میانگین رتبه‌ای و انعطاف پذیری (3/08) پایین‌ترین میانگین رتبه‌ای را به خود اختصاص داده‌اند که نتیجه آزمون فریدمن نشان داد که تفاوت معنی‌داری در میانگین رتبه‌های ویژگی‌های مدرسه صالح وجود دارد ($x^2=185/57$ و $p<0/001$).

جدول 3: مقایسه میانگین نمره دیدگاه معلمان مورد مطالعه در خصوص میزان تحقق مدرسه صالح در بعد رابطه احسان و عدالت با میانگین نمره نظری (3/5)

میانگین رتبه	p	df	t	اختلاف میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	گویه‌ها
3/53	<0/001	317	9/79	0/69	1/25	4/19	کسب مهارت‌های عملی در دستور کار مدارس قرار دارد.
4/15	<0/001	317	13/99	0/95	1/21	4/45	کسب مهارت‌های اخلاقی در دستور کار مدارس قرار دارد.
3/16	<0/001	317	5/25	0/40	1/36	3/90	بهره‌گیری از فضای مجازی در دستور کار مدارس قرار دارد.
4/26	<0/001	317	14/47	0/99	1/22	4/49	رابطه احسان در روابط درون مدرسه‌ای حاکمیت دارد.
4/15	<0/001	317	14/67	0/95	1/15	4/45	رابطه عدالت در روابط درون مدرسه‌ای حاکمیت دارد.
4/51	<0/001	317	16/95	1/11	1/16	4/61	در مدرسه، اخلاق دارای محوریت است.
4/24	<0/001	317	15/66	1/01	1/15	4/51	در مدرسه، ارزش‌های اخلاقی تحقق عینی می‌یابند.

نتایج نشان داد که میانگین نمره دیدگاه معلمان مورد مطالعه در خصوص میزان تحقق مدرسه صالح در بعد رابطه احسان و عدالت از میانگین نمره نظری (3/5) به طور معنی‌داری بیشتر می‌باشد ($p<0/001$). همچنین مقدار t مشاهده شده از مقدار بحرانی جدول در سطح خطای 0/05 بیشتر است. بنابراین از دیدگاه معلمان مورد مطالعه، میزان تحقق مدرسه صالح در بعد رابطه احسان و عدالت بالاتر از حد متوسط است.

گویه «در مدرسه، اخلاق دارای محوریت است» بالاترین میانگین رتبه‌ای (4/51) و گویه «بهره‌گیری از فضای مجازی در دستور کار مدارس قرار دارد» پایین‌ترین میانگین رتبه‌ای (3/16) را به خود اختصاص داده‌اند که نتیجه آزمون فریدمن نشان داد که تفاوت معنی‌داری در میانگین رتبه‌های مدرسه صالح در بعد رابطه احسان و عدالت وجود دارد ($x^2=145/69$ و $p<0/001$).

جدول 4: مقایسه میانگین نمره دیدگاه معلمان مورد مطالعه در خصوص میزان تحقق مدرسه صالح در بعد ساده‌سازی با میانگین نمره نظری (3/5)

میانگین رتبه	p	df	t	اختلاف میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	گویه‌ها
3/90	<0/001	317	10/37	0/68	1/17	4/18	فعالیت‌های طراحی شده در مدرسه، ناظر بر مسائل واقعی زندگی دانش‌آموزان است.
3/53	<0/001	317	8/47	0/55	1/16	4/05	تجارب تربیتی طراحی شده در مدرسه، ناظر بر چالش‌های زندگی دانش‌آموزان است.
4/58	<0/001	317	14/12	0/97	1/23	4/47	فعالیت‌های مدرسه، در زندگی دانش‌آموزان کاربرد دارد.
4/02	<0/001	317	11/98	0/75	1/11	4/25	تجارب طراحی شده در مدرسه، در زندگی دانش‌آموزان کاربرد دارد.
3/72	<0/001	317	8/19	0/60	1/31	4/10	فعالیت‌های در نظر گرفته شده در مدرسه، زمینه‌ساز رشد متعادل و متوازن دانش‌آموزان در همه زمینه‌هاست.
3/80	<0/001	317	9/22	0/65	1/25	4/15	محیط مدرسه زمینه بروز تجربیات واقعی را برای دانش‌آموزان میسر می‌کند.
4/46	<0/001	317	14/76	0/92	1/12	4/42	محیط مدرسه عاملی در جهت رشد فرایند تربیت در ابعاد گوناگون است.

نتایج نشان داد که میانگین نمره دیدگاه معلمان مورد مطالعه در خصوص میزان تحقق مدرسه صالح در بعد ساده‌سازی از میانگین نمره نظری (3/5) به طور معنی‌داری بیشتر می‌باشد ($p < 0/001$). همچنین مقدار t مشاهده شده از مقدار بحرانی جدول در سطح خطای 0/05 بیشتر است. بنابراین از دیدگاه معلمان مورد مطالعه، میزان تحقق مدرسه صالح در بعد ساده‌سازی بالاتر از حد متوسط است.

گویه «فعالیت‌های مدرسه، در زندگی دانش‌آموزان کاربرد دارد» بالاترین میانگین رتبه‌ای (4/58) و گویه «تجارب تربیتی طراحی شده در مدرسه، ناظر بر چالش‌های زندگی دانش‌آموزان است» پایین‌ترین میانگین رتبه‌ای (3/53) را به خود اختصاص داده‌اند که نتیجه آزمون فریدمن نشان داد که تفاوت معنی‌داری در میانگین رتبه‌های مدرسه صالح در بعد ساده‌سازی وجود دارد ($\chi^2 = 89/54$) و $p < 0/001$.

جدول 5: مقایسه میانگین نمره دیدگاه معلمان مورد مطالعه در خصوص میزان تحقق مدرسه صالح در بعد مشارکت و تعاون با میانگین نمره نظری (3/5)

میانگین رتبه	p	df	t	اختلاف میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	گویه‌ها
-----------------	---	----	---	-------------------	---------------------	---------	---------

5/40	<0/001	317	17/63	1/14	1/16	4/64	احترام متقابل میان مربیان و دانش آموزان در مدرسه برقرار است.
5/89	<0/001	317	22/43	1/31	1/04	4/81	احترام متقابل میان مربیان و اولیا در مدرسه برقرار است.
5/54	<0/001	317	20/08	1/20	1/06	4/70	مسئولیت متقابل مربیان و دانش آموزان در مدرسه برقرار است
5/16	<0/001	317	16/38	1/06	1/16	4/56	مسئولیت متقابل اولیا و مربیان در مدرسه برقرار است
4/89	<0/001	317	15/15	1/00	1/18	4/50	مدرسه با نهادهای محلی مشارکت دارد.
4/93	<0/001	317	14/86	0/99	1/20	4/50	مدرسه با مدارس همجوار مشارکت دارد.
3/87	<0/001	317	7/27	0/54	1/31	4/04	تربیت دانش آموزان در مدرسه با تربیت آنها در خانواده همسو است.
4/80	<0/001	317	13/54	0/92	1/21	4/42	اولیا با مدیریت مدرسه ارتباط مستمر دارند.
4/52	<0/001	317	12/21	0/82	1/19	4/32	خانواده ها در تربیت مدرسه‌ای دانش آموزان، مشارکت می‌کنند.

نتایج نشان داد که میانگین نمره دیدگاه معلمان مورد مطالعه در خصوص میزان تحقق مدرسه صالح در بعد مشارکت و تعاون از میانگین نمره نظری (3/5) به طور معنی‌داری بیشتر می‌باشد ($p < 0/001$). همچنین مقدار t مشاهده شده از مقدار بحرانی جدول در سطح خطای 0/05 بیشتر است. بنابراین از دیدگاه معلمان مورد مطالعه، میزان تحقق مدرسه صالح در بعد مشارکت و تعاون بالاتر از حد متوسط است.

گویه «احترام متقابل میان مربیان و اولیا در مدرسه برقرار است» بالاترین میانگین رتبه‌ای (5/89) و گویه «تربیت دانش‌آموزان در مدرسه با تربیت آنها در خانواده همسو است» پایین‌ترین میانگین رتبه‌ای (3/87) را به خود اختصاص داده‌اند که نتیجه آزمون فریدمن نشان داد که تفاوت معنی‌داری در میانگین رتبه‌های مدرسه صالح در بعد مشارکت و تعاون وجود دارد ($p < 0/001$ و $x^2 = 189/87$).

جدول 6: مقایسه میانگین نمره دیدگاه معلمان مورد مطالعه در خصوص میزان تحقق مدرسه صالح در بعد انعطاف‌پذیری با میانگین نمره نظری (3/5)

میانگین رتبه	p	df	t	اختلاف میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	گویه‌ها
5/19	<0/001	317	11/90	0/82	1/23	4/32	فعالیت‌های عملی مدرسه، زمینه بروز استعدادهای دانش آموزان را فراهم می‌آورد.
4/69	<0/001	317	8/57	0/61	1/28	4/11	برنامه‌های جاری در مدرسه، انعطاف‌پذیر است.

4/44	<0/001	317	6/91	0/53	1/35	4/03	فعالیت‌های مدرسه بر اساس نیازهای متفاوت دانش آموزان، تنوع لازم را دارد.
4/76	<0/001	317	8/87	0/63	1/27	4/13	مدرسه با فراهم آوردن موقعیت‌های متنوع تربیتی، تمامی دانش آموزان را به سطوح بالایی از اهداف آموزش و پرورش می‌رساند.
4/67	<0/001	317	8/92	0/61	1/23	4/11	مدرسه از ظرفیت‌های محیط اجتماعی در راستای تحقق اهداف نظام تربیتی کمک می‌گیرد.
4/30	<0/001	317	6/06	0/44	1/30	3/94	مدرسه از ظرفیت‌های محیط مجازی در راستای تحقق اهداف نظام تربیتی کمک می‌گیرد.
3/72	<0/001	317	2/01	0/16	1/45	3/66	مدرسه زمینه را برای حضور افرادی که دارای بیماری‌های صعب‌العلاج هستند، به اشکال گوناگون فراهم می‌آورد.
4/23	<0/001	317	5/33	0/42	1/40	3/92	مدرسه زمینه را برای دانش‌آموزان ساکن در مناطق دور افتاده، به اشکال گوناگون فراهم می‌آورد.

نتایج نشان داد که میانگین نمره دیدگاه معلمان مورد مطالعه در خصوص میزان تحقق مدرسه صالح در بعد انعطاف‌پذیری از میانگین نمره نظری (3/5) به طور معنی‌داری بیشتر می‌باشد ($p < 0/001$). همچنین مقدار t مشاهده شده از مقدار بحرانی جدول در سطح خطای 0/05 بیشتر است. بنابراین از دیدگاه معلمان مورد مطالعه، میزان تحقق مدرسه صالح در بعد انعطاف‌پذیری بالاتر از حد متوسط است.

گویه «فعالیت‌های عملی مدرسه، زمینه بروز استعدادهای دانش‌آموزان را فراهم می‌آورد» بالاترین میانگین رتبه‌ای (5/19) و گویه «مدرسه زمینه را برای حضور افرادی که دارای بیماری‌های صعب‌العلاج هستند، به اشکال گوناگون فراهم می‌آورد» پایین‌ترین میانگین رتبه‌ای (3/72) را به خود اختصاص داده‌اند که نتیجه آزمون فریدمن نشان داد که تفاوت معنی‌داری در میانگین رتبه‌های مدرسه صالح در بعد انعطاف‌پذیری وجود دارد ($x^2 = 104/01$ و $p < 0/001$).

جدول 7: مقایسه میانگین نمره دیدگاه معلمان مورد مطالعه در خصوص میزان تحقق مدرسه صالح در بعد متناسب سازی با میانگین نمره نظری (3/5)

میانگین رتبه	p	df	t	اختلاف میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	گویه‌ها
4/24	<0/001	317	19/69	1/19	1/08	4/70	مدرسه محیطی حمایت‌گر و امن است.
3/87	<0/001	317	15/69	0/96	1/09	4/46	تجارب مدرسه در بعد مدیریت متناسب با شرایط رشدی دانش‌آموزان است.

3/68	<0/001	317	14/74	0/89	1/08	4/39	تجارب مدرسه در بعد معلمان متناسب با شرایط رشدی دانش‌آموزان است.
3/11	<0/001	317	8/40	0/55	1/18	4/05	تجارب مدرسه در بعد فضا متناسب با شرایط رشدی دانش‌آموزان است.
2/47	<0/001	317	2/77	0/19	1/26	3/70	تجارب مدرسه در بعد تجهیزات متناسب با شرایط رشدی دانش‌آموزان است.
3/63	<0/001	317	12/25	0/83	1/21	4/33	مدرسه علاوه بر توسعه بعد عقلانی و مهارت‌های فکری، به سایر ابعاد انسانی (همچون بعد عاطفی و روانی حرکتی) نیز توجه دارد.

نتایج نشان داد که میانگین نمره دیدگاه معلمان مورد مطالعه در خصوص میزان تحقق مدرسه صالح در بعد متناسب سازی از میانگین نمره نظری (3/5) به طور معنی‌داری بیشتر می‌باشد ($p < 0/001$). همچنین مقدار t مشاهده شده از مقدار بحرانی جدول در سطح خطای 0/05 بیشتر است. بنابراین از دیدگاه معلمان مورد مطالعه، میزان تحقق مدرسه صالح در بعد متناسب سازی بالاتر از حد متوسط است.

گویه «مدرسه محیطی حمایت‌گر و امن است» بالاترین میانگین رتبه‌ای (4/24) و گویه «تجارب مدرسه در بعد تجهیزات متناسب با شرایط رشدی دانش‌آموزان است» پایین‌ترین میانگین رتبه‌ای (2/47) را به خود اختصاص داده‌اند که نتیجه آزمون فریدمن نشان داد که تفاوت معنی‌داری در میانگین رتبه‌های مدرسه صالح در بعد متناسب سازی وجود دارد ($x^2 = 264/73$ و $p < 0/001$).

جدول 8. مقایسه میانگین نمره دیدگاه معلمان مورد مطالعه در خصوص میزان تحقق مدرسه صالح در بعد پالایش با میانگین نمره نظری (3/5)

میانگین رتبه	p	df	t	اختلاف میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	گویه‌ها
3/66	0/05	317	1/95	0/15	1/41	3/65	در محیط فیزیکی مدرسه عوامل ایجاد کننده اختلال در جریان رشد دانش‌آموزان وجود ندارد
4/78	<0/001	317	10/63	0/75	1/26	4/25	محیط فیزیکی مدرسه دائما تحت پالایش و مراقبت قرار می‌گیرد
4/47	<0/001	317	8/02	0/59	1/32	4/09	محیط روانی مدرسه دائما تحت پالایش و مراقبت قرار می‌گیرد
4/24	<0/001	317	6/43	0/46	1/27	3/96	تجارب مدرسه نتایج ناخوشایند بر جریان رشد دانش‌آموزان نمی‌گذارد
5/18	<0/001	317	14/53	0/92	1/13	4/42	مدرسه زمینه امنیت روانی دانش‌آموزان را فراهم می‌آورد

5/32	<0/001	317	17/06	0/97	1/02	4/47	مدرسه زمینه امنیت جسمانی دانش‌آموزان را فراهم می‌آورد
3/70	<0/001	317	3/97	0/30	1/33	3/80	مدرسه از رویکرد حافظه‌گرایی دانش‌آموزان پرهیز می‌کند
4/66	<0/001	317	11/40	0/73	1/14	4/23	فعالیت‌های عملی مدرسه در راستای فهم بیشتر فعالیت‌های ذهنی صورت می‌گیرد

نتایج نشان داد که میانگین نمره دیدگاه معلمان مورد مطالعه در خصوص میزان تحقق مدرسه صالح در بعد پالایش از میانگین نمره نظری (3/5) به طور معنی‌داری بیشتر می‌باشد ($p < 0/05$). همچنین مقدار t مشاهده شده از مقدار بحرانی جدول در سطح خطای 0/05 بیشتر است. بنابراین از دیدگاه معلمان مورد مطالعه، میزان تحقق مدرسه صالح در بعد پالایش بالاتر از حد متوسط است.

گویه «مدرسه زمینه امنیت جسمانی دانش‌آموزان را فراهم می‌آورد» بالاترین میانگین رتبه‌ای (5/32) و گویه «در محیط فیزیکی مدرسه عوامل ایجاد کننده اختلال در جریان رشد دانش‌آموزان وجود ندارد» پایین‌ترین میانگین رتبه‌ای (3/66) را به خود اختصاص داده‌اند که نتیجه آزمون فریدمن نشان داد که تفاوت معنی‌داری در میانگین رتبه‌های مدرسه صالح در بعد پالایش وجود دارد ($p < 0/001$ و $\chi^2 = 191/86$).

جدول 9: مقایسه میانگین نمره دیدگاه معلمان مورد مطالعه در خصوص میزان تحقق مدرسه صالح در بعد تعادل با میانگین نمره نظری (3/5)

میانگین رتبه	p	df	t	اختلاف میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	گویه‌ها
3/57	<0/001	317	20/71	1/31	1/13	4/81	فضای مدرسه سرشار از ارزش‌های اسلامی است
2/89	<0/001	317	12/83	0/88	1/22	4/38	فضای حاکم بر مدرسه، شخصیت دانش‌آموزان را از فردگرایی دور نگه می‌دارد
2/53	<0/001	317	9/68	0/67	1/24	4/17	فضای حاکم بر مدرسه، شخصیت دانش‌آموزان را از رقابت‌گرایی دور نگه می‌دارد
3/05	<0/001	317	15/05	0/99	1/18	4/49	قوانین و مقررات مدرسه وضعیتی سامان یافته برای انجام اعمال خیر فراهم می‌آورد
2/95	<0/001	317	15/86	0/99	1/11	4/49	همکاری در انجام امور خیر بر تمام سازوکارهای مدرسه حاکم است

نتایج نشان داد که میانگین نمره دیدگاه معلمان مورد مطالعه در خصوص میزان تحقق مدرسه صالح در بعد تعادل از میانگین نمره نظری (3/5) به طور معنی‌داری بیشتر می‌باشد ($p < 0/001$). همچنین مقدار t مشاهده شده از مقدار بحرانی جدول در سطح خطای 0/05 بیشتر است. بنابراین از دیدگاه معلمان مورد مطالعه، میزان تحقق مدرسه صالح در بعد تعادل بالاتر از حد متوسط است.

گویه «فضای مدرسه سرشار از ارزش‌های اسلامی است» بالاترین میانگین رتبه‌ای (3/57) و گویه «فضای حاکم بر مدرسه، شخصیت دانش‌آموزان را از رقابت‌گرایی دور نگه می‌دارد» پایین‌ترین میانگین رتبه‌ای (2/53) را به خود اختصاص داده‌اند که نتیجه آزمون فریدمن نشان داد که تفاوت معنی‌داری در میانگین رتبه‌های مدرسه صالح در بعد تعادل وجود دارد ($\chi^2 = 112/50$ و $p < 0/001$).

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج نشان می‌دهد از دیدگاه معلمان دوره ابتدایی شهر بیرجند، میزان تحقق تمامی ویژگی‌های مدرسه صالح بالاتر از حد متوسط است و آزمون فریدمن نشان داد که تفاوت معناداری در میانگین رتبه‌های ویژگی‌های مدرسه صالح وجود دارد. از دیدگاه معلمان، توجه به مولفه مشارکت و تعاون، رابطه احسان و عدالت، متناسب‌سازی، ساده‌سازی، پالایش و انعطاف‌پذیری، به ترتیب از بیشترین به کمترین، در مدارس مورد توجه قرار گرفته است. بیشترین میانگین به مولفه مشارکت و تعاون و کمترین میانگین به مولفه انعطاف‌پذیری، اختصاص دارد.

مشارکت تعاون از جمله خصوصیات مهم فضای مدرسه صالح است. علت بیشترین توجه به این مولفه را می‌توان در این امر جست و جو کرد که با توجه به این موضوع که انسان‌ها ذاتاً مدنی‌الطبع هستند، تربیت آن‌ها نیز باید اساساً اجتماعی باشد. بیشترین مصداق همکاری و تعاون در میان گویه‌ها، گویه‌ی «احترام متقابل میان مربیان و اولیا در مدرسه برقرار است.» می‌باشد. هم‌والدین و هم معلمان نشان داده‌اند که احترام متقابل بین خانه و مدرسه، رضایت بیشتری به وجود می‌آورد. گاهی به علت عدم کوشش و پیگیری مناسب والدین در زمینه‌ی وضع تحصیلی فرزندان خود، معلمان و کارکنان آموزشی فراموش می‌کنند که والدین نیز به آن‌ها نیاز دارند. معلمان باید احترام خاصی برای والدین، دیدگاه‌ها و همکاری‌شان در حل مسائل قائل باشند (عقیلی، رضا، 1392). ملکی (1382)، یکی از اصول حاکم بر برقراری ارتباط میان خانه و مدرسه، حفظ حرمت و احترام می‌داند. احترام هر کس باید در هر شرایطی باید حفظ شود. مدرسه و خانه باید دارای ارتباط متقابل و احترام‌آمیز باشد.

در میان گویه‌های موجود در مولفه مشارکت و تعاون، کمترین توجه به گویه «تربیت دانش‌آموزان در مدرسه با تربیت آن‌ها در خانواده همسو است.» می‌باشد. یکی از جلوه‌های کانونی همکاری در مدرسه، همکاری متقابل خانه و مدرسه است. خانواده و مدرسه دو نهادی هستند که وظیفه تربیت و به کمال رساندن دانش‌آموزان را بر عهده دارند و باید دو فضای تربیتی مکمل هم باشند. برای تحقق این امر مدرسه باید همواره محل تردد والدین باشد (مبانی نظری سند تحول بنیادین، 1391) این در حالیست که از مسائل اساسی سیستم آموزشی ایران، عدم وجود رابطه و ارتباط نزدیک و لازم بین مدرسه و خانواده است (میرکمالی، 1379 نقل در قدسی، بلالی و لطیفی پاک، 1396) و نتایج پژوهش‌های متعدد در جامعه ما، که میزان مشارکت والدین در مدرسه را در سطح بسیار پایینی گزارش کرده‌اند (شیربگی، عزیزی و امیری، 1394؛ مهاجران و قلعه‌ای، 1394؛ زنجانی زاده، دانائی و سلیمی نژاد، 1390). عدم وجود ارتباط خانه و مدرسه موجب شده است بین تربیت خانه و مدرسه دارای همسویی وجود نداشته باشد.

مشارکت یا تداوم نقش تربیتی خانواده‌ها در نظام تربیت رسمی و عمومی و برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌های مبتنی بر اصول و مبانی مشارکت، باعث کاهش بسیاری از معضلات نظام آموزش و پرورش رسمی و عمومی و فعال و شکوفا شدن نیروهای عظیم نهفته در

دستگاه آموزش و پرورش، خواهد شد (صمدی، رضایی، 1390). بنابراین لازم است دست اندرکاران نظام تربیتی با انجام اقدامات و سیاست گذاری های جدید، در راستای افزایش مشارکت خانه و مدرسه اهتمام ورزند. کم ترین توجه به مولفه ها در مدرسه صالح در این پژوهش، مولفه انعطاف پذیری است. آنچه مسلم است، نظام خلقت الهی، نظامی ویژه و استثنایی است و همه افراد از جهات مختلف ذهنی و جسمی و عاطفی با هم فرق دارند.

نظام مدرسه ای باید از حدی از انعطاف برخوردار باشد تا برنامه ها و رویه های جاری در آن دچار یکنواختی نگردد. به عبارت دیگر، مدرسه صالح از یک سو به شباهت های بین انسان ها تأکید دارد و در واقع بیشتر ساز و کارهای مدرسه بر مبنای چنین شباهت هایی شکل می گیرد. از سوی دیگر با توجه به وجود تفاوت های فردی، سازوکارهای خود را منعطف می کند تا زمینه تعالی وجودی بیشتر متربیان را فراهم آورد.

گویه «فعالیت های عملی مدرسه، زمینه بروز استعداد های دانش آموزان را فراهم می آورد» بالاترین میانگین و گویه «مدرسه زمینه را برای حضور افرادی که دارای بیماری های صعب العلاج هستند، به اشکال گوناگون فراهم می آورد» پایین ترین میانگین را به خود اختصاص داده اند اما به طور کلی به سبب اینکه مولفه انعطاف پذیری دارای پایین ترین میانگین است در نتیجه به طور کل به این مولفه ها به میزان کمی توجه شده است.

با توجه به اینکه شناخت استعدادهای خاص و زمینه یابی برای شکوفایی آن به تمام مدرسه مربوط می شود، اما برنامه ریزی برای آن برعهده ی معلم می باشد (صادقیان، 1378) و معلمان باید در این زمینه تلاش بیشتری داشته باشند. پژوهش ها نشان می دهد امروزه نظام حاکم بر کشف، سنجش و گزینش استعدادهای درخشان در کشور از کارآمدی کافی برخوردار نیست (تیموری، نجفی، 1393) و این نتیجه با نتایج پژوهش همسوست.

مدرسه باید تا حد امکان با شرایط متنوع زندگی متربیان سازگار شود و تلاش کند از طریق فراهم کردن موقعیت های متنوع تربیتی، تمامی متربیان را به سطح مطلوبی از شایستگی های پایه (ضمن توجه به شایستگی های ویژه) برساند. براین اساس تنوع

مدارس در شرایط خاص و مبتنی بر نیاز متربیان ضروری به نظر می رسد. یعنی امکانات مدارس برای حضور همه دانش آموزان به خصوص دانش آموزان با بیماری های صعب العلاج متناسب باشد. در حالی که معلمان حاضر در این پژوهش معتقدند این امکانات در مدارس برای حضور دانش آموزان فراهم نشده است.

در راستای ارائه خدمات درمانی به فرهنگیان و دانش آموزان مبتلا به بیماری های خاص و بهره مندی مستمر از خرد جمعی، تجربیات و توانمندی ها برای آموزش، پیشگیری و درمان بیماران تفاهم نامه همکاری بین وزارت آموزش و پرورش و بنیاد امور بیماری های خاص منعقد شده است. برای پیشگیری از ابتلا به بیماری های خاص، اجرای طرح های غربالگری برای شناسایی افراد مبتلا به بیماری های خاص و ارائه کمک های مستقیم و غیر مستقیم برای تسریع درمان مبتلایان به بیماری خاص را از اهم مفاد تفاهم نامه و مشارکت در تامین هزینه های دارویی بیماران خاص از دیگر مفاد این تفاهم نامه به شمار می رود. اجرای این تفاهم نامه سال 1393 آغاز و در پایان مدت زمان پایان اعتبار تفاهم نامه بیستم اسفند ماه سال 1396 بوده است (سایت وزارت آموزش و پرورش). اما عملکرد مدارس در این زمینه رضایت بخش نیست و متأسفانه هنوز شرایط برای حضور برخی بیماری های خاص مانند بیماری پروانه ای (ای.بی) در مدارس وجود ندارد که این امر از عدالت آموزشی به دور است.

با توجه به یافته های پژوهش پیشنهاد می شود:

1. به گویه های انعطاف پذیری از قبیل توجه به بیماری های خاص در مدارس، زمینه برای بروز استعداد و توجه به مناطق دورافتاده در مدارس توجه بیشتری شود.
2. برنامه ریزان و ساینست گذاران در راستای افزایش مشارکت میان خانه و مدرسه، برنامه های کاربردی تدوین کنند.
3. زمینه های رقابت جویی در مدارس تعدیل شود.
4. تجارب تربیتی طراحی شده در مدرسه، متناسب با چالش‌های زندگی دانش‌آموزان در نظر گرفته شود.

منابع

- ایمانی، محمدنقی و محمدی، فاطمه (1391). شناسایی ویژگی های مدارس توانمند و میزان انطباق مدارس متوسطه شهر تهران با این ویژگی ها. فصلنامه تحقیقات مدیریت آموزشی. شماره 12. 71-106.
- حاجی بابایی، حمیدرضا (1391). ویژگی های مدرسه ای که دوست دارم با توجه به سند تحول بنیادین در آموزش و پرورش. فصلنامه نوآوری های آموزشی. شماره 42. 51-75.
- خاوری، ابودر؛ زارعی، خدیجه؛ جواندل، بهاره؛ محمدی، سمیه؛ اسدی خضولو، فریبا (1395). ویژگی های مدرسه صالح در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش. سومین همایش ملی راهکارهای توسعه و ترویج علوم تربیتی، روانشناسی، مشاوره و آموزش در ایران. دبیرخانه شورای انقلاب فرهنگی. مبانی نظری سند تحول بنیادین (1390).
- دبیرخانه شورای انقلاب فرهنگی. سند تحول بنیادین (1390).
- عسگری، علی؛ سورگی، فائزه و قاضیانی، مرضیه (1395). ساخت و اعتباریابی ویژگی های مدرسه صالح در مدارس ابتدایی شهر بیرجند. فصلنامه اسلام و پژوهش های تربیتی.
- محمدی، عبدالعباس، شکاری، عباس و بنار، نورعلی (1392). چگونگی عملیاتی شدن مبانی نظری سند تحول بنیادی در نظام آموزش و پرورش. چهارمین همایش انجمن فلسفه تعلیم و تربیت ایران، مشهد، دانشگاه فردوسی مشهد
- زنجانی زاده، هما؛ دانائی سیچ، مجید و سلیمی نژاد، مهدی (1390). بررسی میزان مشارکت خانواده ها در مدارس استان خراسان رضوی و عوامل موثر بر آن. فصلنامه جامعه شناسی آموزش و پرورش. شماره 1. 71-101.
- شیربگی، ناصر؛ عزیزی، نعمت اله و امیری، شیلا (1394). واکاوی مفهوم مشارکت و مداخله در آموزش فرزندان از دیدگاه والدین و معلمان. مجله علوم تربیتی. 101. 21-54.
- صمدی، معصومه و رضایی، منیره (1390). بررسی نقش تربیتی خانواده در نظام تربیت رسمی و عمومی از دیدگاه علم و دین. فصلنامه پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی. شماره 12. 95-118.
- مهاجران، بهناز و قلعه ای، علیرضا (1394). بررسی میزان، موانع و راهکارهای مشارکت والدین در برنامه ها، فعالیت ها و تصمیم گیری های مدارس. کنفرانس ملی رانشناسی، علوم تربیتی و اجتماعی. مازندران. موسسه علمی تحقیقاتی کومه علم آوران دانش.
- عقیلی، رضا (1392). شرکت فعال خانواده ها در جلسات انجمن اولیا و مربیان. مجله ی رشد مدیریت مدرسه، 8: 14-16.
- ملکی، حسن (1382). اصول برقراری ارتباط میان دو نهاد خانه و مدرسه. پیوند، 292: 5-9.

صادقیان، ولی الله (1378). ویژگی های مدرسه مطلوب (3). رشد معلم، 147: 40-42.

تیموری، محمدجواد؛ نجفی، ابراهیم (1393). الگو و راهبردهای شناسایی و کشف استعدادهای درخشان در بسیج. مطالعات راهبردی بسیج، 64: 148-119.

<http://www.medu.ir>

Archive of SID